میدیای کوردی له بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا … 1 … نەژاد عزیز سورمێ

بەشی یەکەم

(1)

هەر لە سەروبەندی بڵاوکردنەوەی (کوردستان) (کە تا ئێستا وای لەسەر ڕێککەوتووین) یەکەمین ڕۆژنامەیە لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا لە دەرەوەی نیشتیمان تا دەگاتە ئەمڕۆ ، ئەوەی بە بزاڤی ڕۆژنامەنووسییەوە ناسراوە بە پلەی یەکەم لە سەر دەستی سیاسیەکان ، یا ئەو ڕۆشنبیرانەی زیاتر کاری سیاسیان کردووە دامەزراوە و بەڕێوەچووە ، ئەگەرچی دوای ڕاپەڕین – 1991 – کە پاشان دێینە سەری ئەو بزاڤە ڕەهەند و مەودایەکی دیکەی وەرگرت ، لێ ئەمە ئەوە ناگەیێنێ ڕۆژنامەنووسیی پاش ڕاپەڕینیش ، سەبارەت بە هێگەلێکەوە لە هەژموونی ئەو دوو توێژەی ئاماژەمان پێدا بە دوور بوو بێت.

سیما و ئادگاری ڕۆژنامەگەریی کوردی پێش ڕاپەڕین چونکە لەسەرێکەوە لەلایەن سیاسیەکانەوە بڵاوکراوەتەوە ، لەگەڵ ئەوەی هەندێ هەوڵ بە ئاراستەی فەرهەنگییەوە هەبوو ، بەڵام تا مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی ئاداری (1970)یش بەو ڕەنگە نەبوو شیاوی ئەوە بێ لە قاوخی بزاڤێکی ڕۆژنامەگەریدا خۆی بنوێنێ(1).
دوای ئاداری (1970)یش ، ئەوەی لە مەیدانی ئەوسای ئەو کرانەوەیە و تا ڕادەیەك ئازادییەکی بام ڕۆژەیش بوو بێ کە چوار ساڵی خایاند (1970 – 1974) بێجگە لە ڕۆژنامەی (التآخی) کە وەك زمانحاڵی شۆڕشی کوردستان ، باوەکو حزبێکی دیاریکراویش (پارتی دیموکراتی کوردستان) بڵاوی دەکردەوە ، دەرکەوتبوو ، ئەویش بە زمانی عەرەبی ، کە لە دوایدا (برایی) وەکو گۆڤارێکی مانگانە کە پاشان بوو بە (برایەتی) و هەر بە مانگانە و ئینجا (برایەتی) وەکو ڕۆژنامەیەکی هەفتانە (حەفتانامە) ، ئەمانەش هەموویان بە هەر ناوێك بووبن وەکو پاشکۆی (التآخی) عەرەبی بوون و بایەخێکی لەو ڕەنگەیان پێ نەدەدرا وەك ئەوەی بە (التآخی) عەرەبی دەدرا(2).

لە پاڵ دەرچوونی (برایەتی)یش کە تا ماوەیەکی زۆر بە هەفتانە مایەوە ، حکوومەتی عیراق لە ڕێگای وەزارەتی ڕاگەیاندن ، یان

وەزارەتی ڕۆشنبیری ، ڕۆژنامەی (هاوکاری) حەفتانە و گۆڤاری (بەیان)ی مانگانەی بڵاودەکردەوە ، هەردوو بڵاوکراوەیش باوەکو بەرپرسەکانیان لە سەرەتادا عەرەب بووبن ، بەڵام بە هۆی چەندان لاوی خوێن گەرم و ڕۆشنبیری ئەوسا کە هەندێکیان لە پاڵەوەیش لە (برایەتی) حەفتانەشدا کاریان دەکرد وایان کردبوو ، بە نموونە (هاوکاری) ببێ بە سەکۆیەکی دیار لە بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبیاتی کوردی ، ئێستاشی لەگەڵدا بێ پێم وا نییە (هاوکاری)ی ئەو چوار ساڵە لەم ڕووەوە بەهەند نەگیرێ ، دیارە گۆڤاری (بەیان)یش بە هەمان شێوە کە ئەو دەمە ڕەوانشاد شاعیری بە توانا جەلالی میرزا کەریم کاری تێدا دەکرد ، ئەگەرچی سەرنووسەرەکەی عەرەب بوو(3).

من لێرەدا لەچوارچێوەی ئەوەدا نیم بیبلۆگرافیای ئەوان ڕۆژان بنووسمەوە ، بەقەد ئەوەی سەرکردایەتی کورد بە کەمتەرخەم دەبینم کە جێی داخە تا بەر لە دەستپێکردنەوەی شەڕ بە چەند مانگێك تەواو لە (1/1/1974) کە دەکاتە لە دایکبوونی یەکەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانەی کوردی و دەرچوونی ژمارەی (سفر)ی (برایەتی) ڕۆژانە ، بیریان لە بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانە بە کوردی نەکردەوە(4).

تەنانەت پێش ڕاگەیاندنی ڕێککەوتننامەی ئاداریش ئەو خەڵکەی لە پاڵ حکوومەتی عیراق بوون و لە شۆڕشی کوردستان (ئەیلوول) دابڕابوون ئەوانیش ئەم پرسەیان (پرسی بڵاوکردنەوەی ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانە بەکوردی)یان لەلادا جێی بایەخ نەبووە.

ڕاستی ئەمە بە ئیستیلاحی ئێستا مژارێکی سەیرە ، تۆ وەرە سیاسەتوان و ڕۆشنبیری کورد ، بە چاوی خۆت لە سەرێکەوە ، ئەو هەموو قوربانی و چیانشینی و برسیەتی و کڵۆڵیە ببینی لە پێناوی کورد و کوردستان کەچی زمانەکەی خۆتت ئەوەندە لەلادا بێ بایەخ بێ ، کە بە یەکێك لە کۆڵەکە هەرە بەهێزەکانی بوون و ناسنامە و گەشەسەندنی پەرەدانە بە خوێندن و بە بزاڤی ڕۆژنامەگەریی و میدیا بەگشتی ، ئەگەر باسی پێگەیاندنی لاوان و بڵاوکردنەوەی بیری نوێ و چەسپاندنی ئینتیما و خۆشەویستی خاك و نیشتیمانیش نەکەین (دەبێ وانییە….)(5).

کەواتە لە هەموو ئەو ماوەیەدا ، بە تایبەتیش بۆ ئەوسا کە لە ڕادیۆی کوردی بەغدا (من باسی باشوور دەکەم) دەنا لە کرماشان و تاران و ئێریڤان و حەیفا و قاهیرە وشوێنی دیکەش ڕادیۆ بەکوردی هەبووە و پاشان چەند کاتێك لە کەناڵی تەلەفیزیۆنی کەرکووك زیاتر نەبوو کە دیارە ئەویش سەر بەدەوڵەت بوون ، ئەگەرچی جاروبار هەندێ

بەرنامەی تایبەت بە ئەدەبیات و فەرهەنگی کوردیشی تێدا بڵاوکرابێتەوە.
ئا لێرەدا دەرچوونی (برایەتی) ڕۆژانە لە (1/1/1974) کە هەر مانگێکی خایاند (تەنیا (27) ژمارەی لێ بڵاوکرایەوە و بە بڕیارێکی فەرمی دەوڵەتی عێراق ڕاگیرا ، ئەمەش بەڵگەی سەلماندنی ئەو ڕاستییانەیە لە پێشدا باسمان کردن.. ئەوە بوو پاشان زۆری نەبرد شەڕ دەستی پێکردەوە) ، درەنگ بوو ، زۆریش درەنگ بوو.

ئەمەش ئەوە دەگەیێنێ (ناڵێم ئاقڵیان پێ نەشکاوە) دەنا بۆچی ئاقڵیان بەوە شکا (التأریخی)عەرەبی بە جۆرێك پەرە پێ بدەن ، کە بە ڕاستی بوو بوو بە سەکۆیەکی ئەوەی پێی دەڵێن (دیموکراتی) بۆ هەموو ئازادیخوازانی نەك هەر تەواوی عیراق بەڵکو دەرەوەی عیراقیش.
نەخێر من وەختی خۆیشی لەکۆڕێکدا کە یەکێتی نووسەرانی کورد لە شەقڵاوە (1991) گوتم ، لای سیاسییەکانی ئێمە زمانی عەرەبی بزانی و ئەگەر شێوە ئینگلیزیەکیشی لە پاڵ بێ ، گرینگ نییە کوردی بزانی(6)!!
ئەو کەمتەرخەمی و بەهەند نەگرتنەیش (کە بەداخەوە ئێستاش لە شێوە و قاڵبی دیکەدا درێژەی هەیە) بە تایبەتی دەگەڕێنمەوە بۆ ئەو سیاسیانەی لە پشکی کورد کاربەدەست و بەرپرس بوون لە بەغدا . ئەمە مێژووە و دەبێ بنووسرێ .

وەکو ئاماژەشم پێ دا ، ئەوانەی شۆڕشی کوردستانیان بە کۆنەپەرست و پیاوی ئیمپریالیزم و جوولەکە وەسف دەکرد و خۆیان بە پێشکەوتنخواز ناساندبوو ، لە کاتێکدا لە پاڵ حکوومەت بوون کە بە هەموو توانای زەمینی و ئاسمانی کەوتبووە ویزەی گیانی کورد ، ئەوانیش ڕۆژنامەی (النور)یان بە عارەبی دەرکرد و گۆڤارێکی مانگانە ، کە ئەویش بە داخێکی زۆرەوە لە پاشان بوو بە یەکەمین بڵاوکراوەی کوردی کە بەشی زۆری زیاتر لە (جنێونامە) بچێ تا گۆڤار ، کە ئەمەش دەڵێم تەنیا وەکو سەرەقەڵەمێك دەیڵێم لە گێڕانەوەی هەندێ وێستگەی پەیوەندی بەنووسینەکەمانەوە هەیە ، مێژوویش نە بە من نە بە کەسی دی تا هەتایێ ناشێوێنرێ.

(2)

وتمان کورد مەینەتی زۆری بینی و قوربانی زۆری دا تا ئەوسای لە پێشدا ئاماژەمان پێ دا ، کە بێگومان پێش هەموو پرسێك لە پێناوی پاراستنی ناسنامەی خۆی و خاکەکەی کە دیارە پاش پارچە پارچەکردنی بە چ دەردێك براوە ، دیارە بێگومان یەکێك لە کۆڵەکەکانی بوونی

هەر نەتەوەیەك زمانە ، (تكا دەكەم پێم نەڵێن كۆنەخواز و ناسیۆنالست و نازانم چی لیست) ئەوەتا فەڕەنسییەكان دەمێكە بە قانوون پاراستن و گەشەی زمانەكەیان چەسپاندووە ، تەنانەت بایەخ بە وانەیش دەدەن كە خزمەتی زمانی فەڕەنسییان كردووە و دەیكەن ، نموونەی نووسەری ناسراوی بە ڕەگەز عەرەب(ئەمین مەعلووف)، هەروەها نووسەرگەلێكی دیكەی تونس و مەغریب و جەزایر و شوێنی دیكەش كە دەچنەوە ژێر چەتری ئەوەی ناویان لێ ناوە وڵاتانی (فرانكفۆنی)یەكان لەكەنەداوە بگرە تا ئەفریقیا تا بە وڵاتانی عەرەبی باكووری ئەفریقیا ڕادەگا .

ئەڵمانەكانیش ئێستا پاش ئەو هەژموونەی تەكنەلۆژیای نوێ ، خەریكن بە جیددی بایەخ بە زمانەكەیان دەدەن ، باسی جوولەكە ناكەم ، چونكە ئەوان سەرمەشق و نموونەی هەرە سوور و شێلگیرن لە چەسپاندن و گەشەپێدانی زمانەكەیان ، لە كاتێكدا هەر كۆمەڵێكیان لەوڵاتێكەوە چوونەتە ئیسرائیل .
لەو ئاراستەیەڕا دەردەكەوێ كە بایەخ دان بە زمانی كوردی لای كاربەدەستە پەیوەندارەكان و سیاسەتوانانی كورد كە هەمیشە ماكینەی وەگەڕخستنی ئەو پرسەیان لەدەستدابووە ، بەو ڕەنگە سەیر نەكراوە ، تەنانەت دوای ڕاپەڕینیش (كە لە پاشاندا دێینە سەری) شایانی دیتنێك بۆ تۆمار بكرێت ، بەدەر لەوەی بە هۆی ڕێككەوتننامەی ئاداری1970ی نێوان شۆڕشی كوردستان و حكوومەتی ئەوسای عیڕاق مۆركرا ، كە لێرەدا نابێ نادیدە بگیرێ ، كاتێ خوێندن بە كوردی و دامەزراندنی ژمارەیەك دامەزراوەی پەیوەندار بە زمان و فەرهەنگی كوردی لێ كەوتەوە ، لە پێش هەموویانەوە (كۆڕی زانیاری كورد) كە تا هەڵوەشاندنەوەشی و كردنی بە بەشێكی بچووك لە (كۆڕی زانیاری عێراق) كاری نكۆڵیلێنەكراویان بۆ زمان و ئەدەب و مێژووی كورد كرد ، لەوە بترازێ كورد واتەنی ، ئەوی دی هەمووی بە پێوانەی كاری جیددی (دوعا و سەلام) زیاتر نەبووە ، كە ئەویش خۆی لەیەك دوو ڕۆژنامەی حەفتانە و چەند گۆڤارێكی مانگانە تێنەپەڕیوە.

لە سەرێكی دیكەوە، ئەو ڕۆژنامە و دامەزراوە كولتووریانەش دوور بوون لە كوردستان و لە بەغدادا بڵاودەكرانەوە و بەغدا وەك ئەوەی ناوەندێكی دیاری كوولتووری عەرەبی بوو ، (بە جیاوازی ئاسمان و ڕێسمان) ببوو بەناوەندی كولتووری كوردیش ، تەنانەت لە هەموو كوردستان ، ئەوە هیچ كە تا (دوای ڕاپەڕین) ڕێگا بە كەرتی تایبەت نەدەدرا چاپخانەیەكی پێشكەوتوو وەكو كاری وەبەرهێنان دابمەزرێنێ ، حكوومەتیش لەچەند چاپخانەیەكی دیاریكراوەوە بترازێ ،

دایەنابوو ، وێنەی چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە کە ناوی ژمارە 2 یان لێ نابوو بەو حسابەی ژمارە(1) لەبەغدا بوو ، ئەویش تایبەت بوو بە چاپکردنی کتێبی قوتابخانەکان و هەروەها چاپخانەی زانکۆی سەلاحەددین و چەند چاپخانەیەکی دی دواکەوتوو وەك چاپخانەی شارەوانی هەولێر یان چاپخانەی (ژین) لە سلێمانی کە لەدوایدا داخرا ، لە پێش ئەویشدا چاپخانەی کوردستان کە بەسیستەمی پیتچنی کاری دەکرد و لەیەك تا دوو ئامێری هایدلبێرگ زیاتر نەبوو(7).

لەکاتێکدا بەغدا پڕ بوو لە چاپخانەی هەمەچەشنی پێشکەوتووی حکوومەتی و کەرتی تایبەت. دیسان ئەم لایەنەش بە هەند نەگرتنێکی دیکەیە بەلای لایەنی پەیوەندیدارەوە کە دەبووایە بیریان لێ کردبووایەوە ، بەوەی چاپخانە ، مەڵبەندێکی هەمیشە تیشکاوێژ بووە بە تایبەتی لەوان سەردەمان کە برەو زیاتر لە سەر ڕۆژنامەگەریی نووسراو بوو ، چاپکردنی کتێبیش لەو لاوە بوەستێ ، بێگومان حکوومەتی بەغدا ئەمەی لا ڕوون بوو کە ڕێگەدان بە دامەزراندنی چاپخانە دەبێتە ئەگەرێك لە ڕێی پەرەسەندنی زمان و ئەدەبیاتی کوردی و پتەوبوونی ئینتما ، ئێمەش بێدەنگ!!

بە بەڵگەی ئەوەی پاش نسکۆ و دەستکرانەوەی حکوومەتی بەغدا ، دوو ساڵی پێنەچوو (کۆڕی زانیاری کورد)ی کرد بە بەشێکی نەخوێندراوە لە (کۆڕی زانیاری عیڕاق) و بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری کوردی و دەزگای هاوکاری لە بەڕێوەبەرایەتیەکدا کۆکردەوە و ناوی لێ نا (دەزگای ڕۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی) و تەنانەت ڕۆژنامەی (التآخی)یشی کە تا ئەوسا (ئینجا بەهەر ناوەرۆکێك بێ) پێ هەرس نەکراو کردی بە (العراق) و ڕێگای دا مانگنامەیەك هەر بەو ناوە واتە (عیڕاق) لەشێوەی ڕۆژنامەدا بڵاوبکرێتەوە.

دوای پرۆسەی ڕاگواستن و ئەنفال و کیمیایش بە مەبەستی شێواندن و لێکدابڕاندنی زمانی کوردی دەزگا پەیوەندیدارەکانی حکوومەت دوو ڕۆژنامەیان بڵاوکردەوە هەر ڕۆژنامەی بەشێوەزارێك (ئاسۆ) بەکرمانجی خواروو (بزاڤ)یش بەکرمانجی سەروو کە خۆشبەختانە دوای ئەوەی پێشوازییەکی لەو ڕەنگەیان لە لایەن ڕۆشنبیر و نووسەرانی کوردەوە لێ نەکراو دەرکیان پێکرد کە بە مەبەستێکی چەپەڵەوە دامەزرێنراون ، ماوەیەکی زۆری پێ نەچوو داخران(8).

دەرکەوتنی ڕۆژنامەنووسیی بیستراو و بینراوی کوردی

خودی ڕۆژنامەگەریی نووسراوی کوردی مێژوویێکی لەو ڕەنگەی نییە ،

(کوردستان)یش کە کراوە بە دەسپێکی ئەو مێژووە ، باوەکو لەڕووی سیاسی و وەك دەسپێشخەرییەکی جوامێرانەی ماڵباتی بەدرخانییان دەنگی دابێتەوە ، هەروەها هەموو ئەو ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاوکراوانەیشی بە درێژایی ئەو مێژووەی بە دوایدا هاتوون ؛ ئەگەر کاریگەریشیان هەبووبێ ، کاریگەری سنووردار بووە ، لەلایەك بە هۆی ئاست و ڕێژەی خوێندەواری میللەت و ئینجا ئەستەمی بڵاوبوونەوە و ئەو جوغرافیا سیاسیە نەگریسەی ناحەزانی کورد لە بەرژەوەندی خۆیاندا و بە پێی بەرژەوەندی ڕۆژگار پێکیان هێناوە و بەو مەحکەمییە دایانڕشتووە کە شەش دەریان لێ گرتووین…

دیارە دواکەوتوویی خۆشمان سەربار ، جگە لەوەش ئەوەی بڵاویش کراوەتەوە زۆربەی هەرە زۆری یا لە ژێر سانسۆری بێ ئامانی ئەو دەوڵەتانەدا بووە کوردستانیان بەسەر دابەش کراوە ، یاخود حکوومەتی ئەو دەوڵەتانە خۆیان بۆ پڕوپاگەندەی خۆیان شتێکیان بە کوردی بڵاوکردووەتەوە و ناویشیان لێ ناوە بەوەی شتیان بۆ کردووین و لەو ڕاستەشدا منەتیشیان لەسەر کردووین!!
لێرەوە ، حاڵی ڕۆژنامەگەریی نووسراو بەو چەشنە بووە ، کە تاك وتەرا نەبێ (لێرەو لەوێ) بە تایبەتی لە ژێر سێبەری بزاڤە یەك بە دوای یەکەکانی ئازادیخوازی کورد ، ڕۆژنامەیەك ، گۆڤارێك یا بڵاوکراوەیەك دەرچوێندراوە ، ئەویش دیارە هەمیشە بەهۆی هەل و مەرجی بابەتییەوە پچڕ پچڕ بووە ، تەنانەت ئەم حاڵەتە (پچڕ پچڕی بڵاوکردنەوە) لە هەموو ئەو مێژووەی بەمێژووی ڕۆژنامەگەریی ناسێنراوە بە هەر هۆیەك بوو بێ سیما و ئادگاری دیاری ئەو ڕۆژنامەگەرییە بووە .

ئینجا ئەگەر حاڵی ڕۆژنامەگەریی نووسراومان وا بوو بێ ، بێگومان ڕۆژنامەگەریی بیستراو وبینراویشمان وێرانتر نەبوو بێ چاکتر نەبووە ، لەلایەك دامەزراندن و وەگەڕخستنی ئێستگەیەکی ڕادیۆ یا تەلەفزیۆن هەر لە بنەڕەتدا قەدەغە بووە ، ئەوەیشی هەبووە (لە ڕادیۆی کۆماری کوردستان) و ئەو ڕادیۆ سنووردارانەی شۆڕشی ئەیلوول (دەنگی کوردستان) و ئەوانی دیکەی حزبە کوردستانییەکان دوای نسکۆ و سەرهەڵدانەوەی شۆڕش کورد شتێکی ئەوتۆی نەبووە (بەخۆی) بەناوی ڕۆژنامەگەریی بیستراو ، لەوەی بەدەر کە لە هەر پارچەیەکی کوردستان ، دەوڵەت بۆ بڵاوکردنەوەی پڕوپاگەندەکانی خۆی ئیستگەیەکی وەکارخستووە بە تایبەتی لە عیراق و ئێران و هەندێ شوێنی دیکە کە هەوڵ دەدەین بۆ ڕۆ ڕوونی لەم چەند دێرەی دادێ و بە پشت بەستن (لەبەشێکیدا) بە جزمی یەکەمی بەرگی یەکەمی نووسراوە بە

نرخەکەی مامۆستا کەمال ڕەئووف محەمەد (بابی لالۆ)، کورتەیەکیان لێ بخەینە ڕوو ، کە بەشێکی گرینگ لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردی پێك دێنێ(9).

ئەمەش کە دەڵێم ، دەخوازێ ئەوەمان لە بیر نەچێتەوە ئەگەر بۆ ڕۆژنامەگەریی نووسراوی کوردی کۆمەڵێك ڕێگر هەبووە بە گوێرەی مێژووی خۆی گەشەی پێویست بکا ، لە پێشەوەی ئەو بەربەستانەیش وەك لەپێشدا باسمان کرد ؛ ئاستی خوێندەواری کۆمەڵی کوردەواری و ئاستەنگەکانی جوغرافیای دروستکراو لەلایەن داگیرکەرانەوە ، ڕێی لە بڵاوبوونەوەی گرتبوو ، بۆ ڕۆژنامەگەریی بیستراویش ، جگە لە دواکەوتوویی کۆمەڵی کوردەواری ، کە زۆر لە ڕۆژهەڵاتناس و گەڕیدە بیانیەکانیش لەوانەی بە تایبەتی لە سەر ڕۆژهەڵاتی ناوینیان نووسیوە ، ئاماژەیان بەو لایەنە داوە ، کە (ڕادیۆ)یان ڕاستتر (ئامێری ڕادیۆ) – وەك وەرگر- لە قاڵبی تابووە سەیرکراوە ، سەرەڕای ئەوە بە درەنگەوەش هاتووە ، لەچاو مێژووی پەیدابوونیدا ، بە هۆی هەژاری و نەداریشەوە کەم کەس ، لە چینی هەبوویی و دارا و ماڵە بەگ و ئاغایان بەدەر توانیویەتی ئامێرێکی ڕادیۆ بکڕێت ، ئیتر کە گوێگر نەبوو ئیستگەی پەخش چ سوودێکی دەبێ؟ کە ئەمە تا ڕادەیەك بۆ ڕۆژنامەگەریی نووسراویش هەر ڕاستە.

ئێستا با سەرەتا لەوەوە دەست پێ بکەین و بزانین یەکەمین ئێستگەی ڕادیۆ، یاخود ڕاستتر یەکەمین پەخشی کوردی ڕادیۆیی لەکوێ و کەی بووە؟
بەپێی جزمی یەکەهەمی بەرگی یەکەمی کتێبە ناوازەکەی مامۆستا کەمال ڕەئووف محەمەد (بابی لالۆ) کە بەندە بەسەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوی دەبینم ، بە پێی ئەو کتێبە بۆ یەکەمین پەخشی کوردی لەڕادیۆدا ساڵی 1925 زایینی دەست پێ دەکا.

زنجیرەی ئەو ڕادیۆیانەی پەخشیان بە کوردی هەبووە یاخود ئیستگەی کوردی بوون بەم شێوەیەی خوارەوەیە(10):
1- ڕادیۆی کۆماری ئۆتۆنۆمی کوردستانی سوور لە کۆماری ئازەربایجانی سۆڤیێتی (جاران) ساڵی 1925، کە لە دوایدا لە لایەن (ستالین)ـەوە داخرا .
2- پەخشی کوردی ڕادیۆی بەغدا ، کە دوایی بوو بە بەشی کوردی ڕادیۆی بەغدا – لە19/11/1939وە تا ساڵی 2003 – پاش ڕووخانی ڕژێمی سەددام حسین – بەردەوام بوو بەمەش ئەم ڕادیۆیە ، یاخود پەخشی کوردی لەم ڕادیۆیەدا بە تەمەنترین پەخشە لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردیدا .

3- پەخشی کوردی ڕادیۆی ڕۆژهەڵاتی نزیك (شەرقولئەدنا) لە (یافا) ساڵی1942 (جەنگەی شەڕی دووەمی جیهان) کە تا ئەیلوولی 1945 بەردەوام بوو. ئەم ڕادیۆیە سەر بەئینگلیز بووە ، ڕۆژانە سەعاتێك بەکوردی پەخشی هەبووە(11).

4- پەخشی کوردی لە (ڕادیۆی ڕۆژهەڵات) – الشرق – لە لوبنان ساڵی 1943 تا ساڵی 1945. پەخش بەزمانی کوردی لەم ڕادیۆیەدا هەفتەی دووجاران بووە ، ڕۆژانی چوارشەممە و هەینی ، پاشان لە ساڵی 1945 و 1946دا بووە بە ڕۆژانە ڕەوانشاد کامەران عالی بەدرخان سەرپەرشتی کردووە .

5- ڕادیۆی کۆماری کوردستان – مهاباد – کوردستان کە لە12/12/1945 تا 1/1/1946 بەردەوام بوو . وەك لە پێشیشدا ئاماژەمان پێداوە ، ئەم ڕادیۆیە بە یەکەمین ڕادیۆی ئازادی کورد لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردی دادەنرێ .

6- پەخشی کوردی ڕادیۆی – کۆماری ئازەربایجان – لە ئێران مامۆستا کەمال ڕەئووف لە بارەی ئەم ڕادیۆیە دەڵێت: “سەرەتای پەخشی ساڵی 1946 دەستی پێ کردووە(12).

7- پەخشی کوردی ڕادیۆی یێریڤان لە ئەرمەنستانی سۆڤییەتی (جاران) . وا دیارە ئەم ڕادیۆیە بە دوو خوول بووە:

– خولی یەکەم: ساڵی 1930 تا 1937.

– خولی دووەم: لە1/1/1955 تا 1958.

8- ڕادیۆی کوردیی – ئێران – ساڵی 1946 تا 1958.

9- بەشی کوردی ڕادیۆی تاران 1946 تا 1958.

10- ڕادیۆی کوردی – لەسنە – ساڵی 1953.

11- ڕادیۆی کوردی – مهاباد.

12- ڕادیۆی کوردی – تەورێز.

13- پەخشی کوردی لە ڕادیۆی قاهیرە ، کە لە1/6/1957 تا 13/6/1963 دا بەردەوام بووە(13).

14- ڕادیۆی – دەنگی کوردستان – عێراق – ئەم ئیستگەیە وەك زمانحاڵی شۆڕشی کوردستان (شۆڕشی ئەیلوول) لە 20/8/1963دا دامەزرا . ڕادیۆی (دەنگی کوردستانی عێراق) لە سەرەتای دامەزراندنیدا ، کورتبڕ بوو ، هێزی لە کیلۆواتێك کەمتر بوو ، بەمەش مەودای بڵاوبوونەوەی بەرتەسك بوو ، بە پێی هەندێ سەرچاوە بازانەی نیوەتیرەی لە 50کم تێنەدەپەڕی(14).

ئەم ڕادیۆیە تاڕادەیەکی زۆر جێی متمانەی خەڵك بوو و گوێگرێکی زۆری هەبوو، هەربۆیە حکوومەتە یەك لەدوای یەکەکانی عێراق بە حکوومەتی بەعسیشەوە ، هەر لە سەرەتای دامەزرانی ئەم ڕادیۆیە،

هەوڵی جیددیان دا بە هۆی گرتنەبەری ڕێوشوێنی تەکنیکی پێشکەوتوو ڕێ لە دەنگی ئەم ڕادیۆیە بگرن بگاتە گوێڕادێرانی(15).

ئەم ڕادیۆیە تا پاش دەرچوونی ڕێککەوتننامەی 11ی ئاداری 1970 بە ماوەیەك بەردەوام بوو ، دوایی بۆ ماوەی نزیکەی چوارساڵ ، بە پێی ئەو ڕێککەوتننامەیە (کە یەکەمین دانانی ڕەسمی دەوڵەتی عێراقە بە کێشەی کورد) لەکار وەستێنرا ، تا ئەوەی لە نیسانی1974دا جارێکی تر کەوتەوە کار ، ئەمجارەش بۆ ماوەی ساڵێك بەردەوام بوو(16).

پاش نسکۆی شۆڕش ، ئاداری 1975 لە ئەنجامی مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی جەزایر ، ڕادیۆکە بۆ ماوەیەك وەستا ، پاشان دوای دەسپێکردنەوەی شۆڕش لە ژێر ناوی (شۆڕشی گوڵان) بە ماوەیەك – پایزی 1977 – دەنگی کوردستان – جارێکی تر وەکارخرایەوە.
ئەم ڕادیۆیە قۆناخ بە قۆناخ هاتووە تا ئەمڕۆیش بەردەوامە . شایەنی باسە لێرەدا ئەوە بگوترێ کە ئەم ڕادیۆیە بە یەکەمین ڕادیۆ دادەنرێ لەوەی لە زنجیربەندی ڕادیۆنەکان کە بە (ئیستگە نهێنیەکان) لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دادەنرێ و هەروەها دووەمین ڕادیۆی ئازادیشە دوای ڕادیۆی کۆماری کوردستان لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردیدا .

15- دەنگی شۆڕشی عێراق

ئەم ڕادیۆیە لەسەرەتای دەسپێکردنی (شۆڕشی نوێ) لە لایەن یەکێتی نیشتمانی کوردستانەوە وەگەڕخرا ، پاشان ناوی گۆڕا و بوو بە (دەنگی گەلی کوردستان) و ئێستاش بەردەوامە.
ئەم ئیستگەیەش بە هەمان پێوەری لە پێشدا ئاماژەی پێ درا ، دەچێتەوە بازنەی ئەو ڕادیۆیانەی نهێنین – هەروەها ئەم ئیستگەیەش بە ڕادیۆیەکی دیکەی ئازاد دەژمێررێ کە لە ناوچە ئازادکراوەکاندا پەخشی کردووە .
16- (پارتی گەلی دیموکراتی کوردستان)یش ڕادیۆیەکی هەبوو لە ناوچە ئازادکراوەکانەوە پەخشی دەکرد. لەبارەی مێژووی پەخش و وەستانی ئەم ڕادیۆیە لە هیچ شوێنێك ئاماژەیەك نییە ، ئەوەندە هەیە کە لەگەڵ تێکەڵ بوونەوەی ئەم پارتە لەگەڵ – پارتی دیموکراتی کوردستان- عێراق- دا دوای پێکهێنانی بەرەیەك لە نێوان خۆیان و حزبی سۆسیالستی کوردستان و پارتی سۆسیالستی کورد (پاسۆك) – زۆربەی کادرەکانییان بە سکرتێری گشتیەوە چوونە ناو ڕیزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان .
ئەوی ڕاستییە ئێمە لێرەشدا لە بەر ئەوەدا نین بیبلیۆگرافیا بۆ

ئەوەی دەچێتەوە ناو (ڕۆژنامەگەریی بیستراو)ی کوردی ڕێك بخەین بەقەد ئەوەی مەبەستمان بوو سەرەقەڵەمێك لە مێژووی سەرهەڵدان و دەسپێکی ئەم ڕۆژنامەگەرییە پێشان بدەین وەك دەروازەیەك بۆ باسەکە ، دیارە ئەوەی باسیش کرا لەمشتی خەروار ناچێتە دەرەوە ، دەنا ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردی بە تایبەتی دوای ڕاپەڕین ، لە ڕووی چەندایەتییەوە لە چوارچێوەی پێویستی ئەو جوغرافیایەی ئەمڕۆ بە (هەرێمی کوردستان) ناسراوە زۆر زیاترە ، کە زۆربەشیان ئەگەر نەڵێین هەموویان بەرنامەکانیان بەشەپۆلی
(FM) پەخش دەکەن(17)
لەبارەی پەخشی تەلەفزیۆنیشەوە، ئەوەندەی من ئاگاداربم هیچ سەرچاوەیەکم نەدۆزییەوە باسی یەکەمین پەخشی کوردی لە تەلەفزیۆن یان ڕاستتر تەلەفزیۆنی کرد بێ ، ڕەنگە ڕۆژێ لە ڕۆژان لە هەندێ ئیستگەی ئەو وڵاتانەی کوردستانیان بەسەر دابەش کراوە گۆرانییەکی کوردییان پەخش کردبێ ، دەنا وەکو ئیستگە ، تەنیا باشووری کوردستان (کوردستانی عێراق) پەخشی تەلەفزیۆنی کوردی تێدا هەبووە ئەویش بە درەنگەوە ، لەکاتێکدا عێراق ، یەکەمین وڵاتە لەناو ئەو وڵاتانەی (بە وڵاتانی عەرەبی)یەوە ناوزەد کراون ئیستگەی پەخشی تەلەفزیۆنی لێ دانراوە ، کاتێ ساڵی 1956 کۆمپانیایەکی ئەڵمانی لە پیشانگایەکی پیشەسازی بەغدادا بەشدار دەبێ ، نێردەیەکی تەلەفزیۆنی لەو پیشانگایەدا نمایش دەکا ، پاشان دوای کۆتایی هاتنی پیشانگاکە ، نێردەکە بە دیاری پێشکێشی حکوومەتی ئەوسای عێراقی دەکا ، ئەو نێردەیەش لە سنووری شاری بەغدا ڕەتی نەکردووە و هێزی ناردنی تەنیا نیوکیلۆوات بووە و بە یەك کەناڵ کاری کردووە .

بە دامەزراندنی ئەو نێردەیە عێراق بوو بە یەکەمین وڵات لەناو ئەو وڵاتانەی بە (وڵاتانی عەرەبی) ناسراون کە پەخشی تەلەفزیۆنی هەبووە .
جێی باسە کە کارمەندانی ئەو نێردەیە لە سەرەتادا سەر بە وەزارەتی (هەواڵ و ئاراستەکردن)بوون – سەردەمی پاشایەتی – دوای تەموزی 1958یش کە بە (سەردەمی کۆمار) ناسراوە خرایە سەر (وەزارەتی ڕێنماییەوە) – دیارە لە دەسپێکیشدا پەخش بە (ڕەش و سپی)بووە ، پاشان لەساڵی 1975 بۆ یەکەمجار پەخشی ڕەنگی دەست بەوەشان دەکا(18).

چیرۆکی پەخشی کوردی لە تەلەفزیۆنی عێراقیدا چیرۆکێکی درێژنییە ، کە من پێم وایە ئەگەر پەخشێکی تەلەفزیۆنی بەو ناوە هەبێ بۆ

یەکەمین جار لەعیراق بووە ، لەگەڵ ئەوەی تەلەفزیۆنیش ، سایلی ڕادیۆ و ڕۆژنامەکانی حکوومەتە یەك بە دوای یەکەکان زمانحاڵی خۆیان بووە بە کوردی ، ئەگەرچی هەندێ جار، بە نموونە لە ماوەی چوارساڵی دوای مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی ئاداری 1970 (1970 – 1974) بە هۆی (هەندێ) لەو کارمەندانەی کاریان تێدا دەکرد لەو ماوەیەدا ، نیشانە بەو کرانەوە ڕێژەییەی ڕێککەوتننامەکە فەراهەمی کردبوو ، چەند بەرنامەیەك هەبوون ، کە ئەویش لە بەرنامەی هونەری و کولتووری تێنەدەپەڕین، دیارە پاش نسکۆی شۆڕش ، ئەم بوارەیش وێنەی بوارەکانی دی وێك هێنرایەوە(19).

وەك لەپێشیشدا وتمان کە عیراق یەکەمین وڵات بوو نێردەی تەلەفزیۆنی گەیشتێ ، لەگەڵ ئەوەشدا پەخشی کوردی (پەخش نەك نێردەی سەربەخۆ) بە درەنگەوە بوو ، سوێندی ئەوە ناخۆم کە ڕەنگە جاروبار گۆرانییەکی کوردی پەخش کرابێ ، دەنا تا دوادواکانی شەستەکانی سەدەی ڕابردوو ئەمە هەروا مایەوە ، تا ئەوەی ڕێککەوتننامەی ئاداری 1970 لە نێوان حکوومەتی عیراق و شۆڕشی کوردستان مۆرکرا ، لەوساوە بۆ یەکەمین جار پەخشی کوردی (بۆ ماوەیەکی دیاریکراو) لە تەلەفزیۆن هەندێ بەرنامەی بڵاوکردەوە، بەرنامەکان سەرەتا لە ڕێگەی (نێردەیەکی بەهێزکردن) لە کەرکووك داندرا ، پاش ماوەیەك لە ڕێگەی نێردەیەکی بەهێزکردنی دیکەوە کە لە مووسڵ داندرابوو دەگەیشتە کوردستان ، تا ئەوەی هەمان نێردەی کەرکووك کرایە ئیستگەیەکی پەخشی تەلەفزیۆن بەکوردی کە لەسەعات 5 یا 6ی ئێوارە تا 12ی شەو بەردەوام دەبوو لە پەخش هەر لەو ماوەیەشدا ، لە پاڵ بەرنامەی کوردی (کە ماوەکەی زیاتر بوو) ماوەیەك بۆ بەرنامەی (تورکمانی) و (سریانی) تەرخان کرابوو.. لەو ئیستگەیەدا وەك ئاماژەمان پێدا ، لەگەڵ وەبەریەکهێنانەوەی ئەو کرانەوەی پێش نسکۆی شۆڕش هەبوو، جاروبار ڕێگە دەدرا هەندێ شانۆگەریی و دراما و گۆرانی کوردی بڵاوبکاتەوە کە ئێستاش هەندێکیان لە ناوەندە هونەری و کولتوورییەکانەوە جێی سەرنج و باسە .

ڕاستی ڕۆژنامەگەریی بینراوی کوردی تا (سەردەمی ڕاپەڕین)یش ئەوەی هەبوو لەوە بەدەر نەبوو حکوومەتی عیراقی لە ڕێی لایەنە پەیوەندیدارەکانەوە بەرنامەکانی ئاراستە دەکرد و (بە پێی هەل و مەرج)و لە ژێر چاودێرییەکی توندا .

ماویەتی ….

ئاماژە و پەراوێز

1- دیارە لێرەدا باس لە بزاڤێك دەكەین كە ڕۆژنامەگەریی توانای ئەوەی هەبێت ڕای گشتی دروست بكا ، دەنا لە پێش حەفتاكانی سەدەی ڕابردوودا لێرەو لەوێ ڕۆژنامە و گۆڤار دەرچوون . لەهەمان كاتدا و بۆ بەرچاو ڕوونی خوێنەر باس لەسەر ئەو جوغرافیایەیە كە تا حاڵی حازر بە (هەرێمی كوردستان) دەناسێنرێتەوە .

2- بۆ [illegible] ڕوونی زیاتر لەم بارەیەوە بڕوانە:

نەژاد عزیز سورمێ – برایەتی – یەكەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانە لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی كوردی دا – چاپی یەكەم – چاپخانەی خەبات .1991

3- هەر لەو ماوەیەدا، لە ڕێگای بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری كوردییەوە بڵاوكراوەیەك لە شێوەی ڕۆژنامە، (كە لەدوایدا بوو بە گۆڤار) بەناوی (ڕۆشنبیری نوێ) بڵاودەكرایەوە، كە ئەوسا ڕەوانشاد د.ئیحسان فوئاد سەرپەرشتی دەكرد، هەر لەوێ گۆڤاری (ئەستێرە)ی منداڵان كە تایبەت بوو بەمنداڵان و (جەمال خەزنەدار) سەرپەرشتی دەكرد بڵاودەكرایەوە بەڵام پاش (2) ژمارە داخرا و ژمارەی (3)یەمی لەژێر چاپدابوو كە داخرا.

دیارە ناشبێ ئێستگەی كوردی بەغدا لەبیر بكەین و هەروەها ئێستگەی تەلەفزیۆنی كەركووك كە ماوەیەكی بۆ پەخشی كوردی تەرخان كردبوو.

لەهەمان كاتدا و وەك دەسكەوتی ئەو كرانەوەی ڕێككەوتننامەی ئاداری 1970 زەمینەی بۆ خۆش كردن، لەپاڵ ئەوانەدا گۆڤاری (كۆڕی زانیاری كورد) لەلایەن كۆڕی زانیاری كوردییەوە و (نووسەری كورد) لەلایەن (یەكێتی نووسەرانی كورد) و گۆڤاری (پەروەردە و زانست) لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی كوردی و (دەفتەری كوردەواری) بە كۆششی د.مارف خەزنەدارەوە دەردەچوو ، هەروەها گۆڤاری (ڕۆژی كوردستان) لەلایەن كۆمەڵەی ڕۆشنبیری كوردییەوە لە بەغدا و چەندانی دیكە لە هەولێر و سلێمانی كە وەك وتمان ڕێككەوتننامەی ئاداری 1970 زەمینەی دەرچوونی بۆ خۆش كردبوون.

4- هەمان سەرچاوەی (2) – برایەتی- یەكەمین ڕۆژنامە لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی كوردی دا- تەماشای پێشەكی و پەڕاوێزی ژمارە (4) بكە لاپەڕە 11 چاپی یەكەم.

5- بۆ بەرچاو ڕوونی زیاتر، بڕوانە: نەژاد عزیز سورمێ ڕۆژنامەگەریی كوردی و ڕۆژنامەنووسی كورد ، چاپی دووەم 1991 – هەروەها – برایەتی یەكەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانە لەمێژووی ڕۆژنامەگەری كوردی- 1991ی هەمان نووسەر.

6- جارێكی تر تەماشای پەڕاوێزی ژمارە (4) بكەوە لە برایەتی – یەكەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانە لەمێژووی ڕۆژنامەگەریی كوردیدا.

7- لەگەڵ دواكەوتوویی تەكنیكی (چاپخانەی كوردستان)یش كە بەكۆششی

برایانی موکریانی (حوزنی و گیو) دامەزرابوو ، دەبێ ئەوە ببینرێ کە دەیان سیایی و دەستنووسی لە فەوتان پاراست و چاپکرد.
بێجگە لەوەی چەندان گۆڤاری ناوەخۆی شارەکانیشی لێ چاپ دەکرا، لەپاڵ دەیان کتێبی نووسەر و شاعیران، بەتایبەتیش نووسەرانی هەولێر و دەوروبەری.
8- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: نەژاد عزیز سورەمێ – درەختی بنکۆڵ کراو – چاپی دووەم – 2006.
9- بڕوانە: کەمال رەئووف محەمەد – مێژووی ڕادیۆی کوردیی بەغدا – (1939 – 1958) بەرگی یێکەهەم جزمی یەکەم – کوردستان – هەولێر 2014 چاپخانەی ڕۆشنبیری.
جێی باسە کە مامۆستا کەمال، هەر لەو کتێبە و لە هەمان بەرگ، چەردەیەك لە باسی پێش پەیدابوونی ئێستگەی ڕادیۆی هێناوەتەوە – سەردەمی (فۆنۆگراف) یا وەك مامۆستا کەمال (لوولە قەوان)ی بۆ داناوە و کە لە ناو خەڵکی بە (قەوان) دەناسرێتەوە پێش ڕادیۆ لە کوردستاندا هەبووە. تەماشای – لاپەڕە 52ی هەمان سەرچاوە بکە.
10- کەمال ڕەئووف محەمەد (بابی لالۆ)- مێژووی ڕادیۆی کوردی بەغدا – بەرگی یەکەم – جزمی یەکەم- هەولێر – 2014، تەماشای لاپەڕە 68 بکە.
11- هەرچەندە مامۆستا کەمال رەئووف محەمەد لە کتێبی ئاماژە پێدراودا لەلاپەڕە 68دا دەڵێ لەئەیلوولی 1942 تا ئەیلوولی 1945 بەردەوام بووە.
کەچی لەلاپەڕە 69دا باس لەساڵی 1946یش دەکا کە بە شەپۆلی کورتی (42018 SW) سەعات 11:45ی پێش نیوەڕۆ دەستی بە پەخش کردووە (بەکوردی) و سروودی (کوردستان ، کوردستان نیشتمانی جوان)یشی لێ پەخش کراوە.
کەوابێ، دیارە ئەم ڕادیۆیە تا ساڵی 1946 بەردەوام بووە – بڕوانە هەمان سەرچاوە لاپەڕە69.
12- کەمال رەئووف محەمەد – هەر ئەو سەرچاوەیە، لاپەڕە 73.
13- کەمال رەئووف محەمەد – هەمان سەرچاوە.
14- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: مسعود بارزانی – بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد- بەرگی سێیەم بەشی دووەم 1961 – 1975. چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە – هەولێر 2004.
15- یەکێك لەو ڕێوشوێنانەی گیرایەبەر بڵاوکردنەوەی گۆرانییەکی ئینگلیزی بوو بەهەمان شەپۆل، گۆرانییەکی بەژاوەژاو بوو وشەی (هانی)تێدا دووبارە دەکرایەوە.
ئێستا لە قامووسی کوردیدا ئەم وشەیە لەبەرامبەر (تشویش)ی عەرەبی بەکاردەهێنرێ و جێی خۆی گرتووە. بەڕادەی ئەوەی گوێم لێ بووە،

کەسێك کە داوا لە کەسێك بکا تەشویش نەخاتەسەر قسەکانی، پێی دەڵێ: توخوا (هانی هانی) مەخەرە سەر قسەکانم.

16- بەندە لەو ساڵەدا یەکێك بوو لە کارمەندانی ئەو ڕادیۆیە وەك نووسەر و وەکو (پەیامنێری جەنگ)یش. یەکەمین پەیامنێری جەنگ ، بەتایبەتی لەبەرەکانی هێزی باڵەك کە ئەوسا هەڵایساوترین بەرە بوو، هەروەها ناوچەکانی دیکەی ئازادکراوی کوردستان کە هاوڕێ لەگەڵ ڕۆژنامەنووس عەبدوڵڵا عەباس سەردانمان دەکرد، وەکو بەرەکانی هێزی (خەبات و ئەزمر و زمناکۆ).

17- بەپێی ئاماری (بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕاگەیاندن و چاپ و بڵاوکردنەوە – بەشی بانکی زانیاری میدیایەکانی کوردستان ، سەر بەوەزارەتی ڕۆشنبیری حکوومەتی هەرێمی کوردستان – تا ئێستا ئەوەی لەوێ تۆمارکراوە – لەسێ پارێزگا (هەولێر ، سلێمانی، دهۆك) 187 ڕادیۆیە و بەم شێوەیە- هەولێر 84 ڕادیۆ، سلێمانی67 ڕادیۆ و دهۆك 36.

18- بڕوانە: ئینعام کەچەچی – تەلەفزیۆن لەبەغداوە دێتە جیهانی عەرەبی = ڕۆژنامەی (الشرق الاوسگ) ژمارە (7695) لە 23/12/1999.

19- بۆ زانیاری پتر لەم بارەیەوە بڕوانە: نەژاد عزیز سورمێ – درەختی بنکۆڵ کراو – پەنجەنمایەکی ڕۆژنامەنووسیانە بۆ باری ڕووناکبیری وکولتووری کوردی – 1975 – 1994 – چاپی دووەم – 2006 چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە – هەولێر.